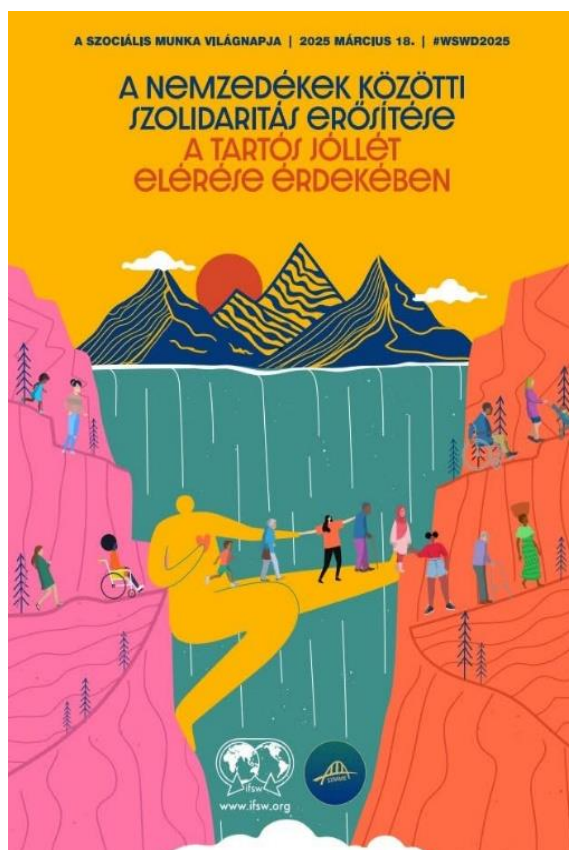

ABSZTRAKTKÖTET

A GENERÁCIÓK KÖZÖTTI SZOLIDARITÁS ERŐSÍTÉSE A TARTÓS JÓLÉT ÉRDEKÉBEN

Szociális Munka Világnapja, Budapest, 2025. március 17-18.

2025. március 17-én ÉLŐBEN 10.00-16.00 óra között, Budapest, XIII. kerület, József Attila Művelődési Központban

2025. március 18-án ONLINE a Szociális Szakmai Szövetség (3SZ) és a Párbeszéd szociális munka folyóirat honlapján publikálva absztraktkötettel

A Szociális Munka Világnapja alkalmából megrendezésre kerülő két napos szakmai esemény keretében doktoranduszok poszterszekciója is megvalósul offline és online formában, melynek címe *A kutatás szerepe a szociális munka elméletének és gyakorlatának továbbfejlesztésében*. Ennek keretében több doktori iskola doktoranduszai a szociális munka, szociálpolitika aktuális kérdéseit vizsgáló kutatásaikat mutatják be.

Párbeszéd: Szociális munka folyóirat

<https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed>

Juhászné Fazekas Zsuzsanna, doktorjelölt
Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola
Szociológia és Társadalompolitika Doktori Program
Témavezető: Dr. habil. Szoboszlai Katalin
e-mail: fazekzsu@gmail.com

**KERESZTUTAK – A SZOCIÁLIS MUNKA HELYE A
PROFESSZIÓDISKURZUSBAN. DEPROFESSZIONALIZÁCIÓS FOLYAMATOK A
SZOCIÁLIS MUNKÁSOK NARRATÍVÁIBAN**

A hazai szociális szektorral kapcsolatos szakmai diskurzust számtalan tényező alakította az elmúlt években, amely a szakma egész területére hatást gyakorolt, alakítva ezzel a professzióképet és meghatározva a gyakorlati terepen dolgozó szakemberek mindennapi munkáját. A szociális munka professziójával kapcsolatos érdeklődésemet a gyermekvédelemben eltöltött közel 20 éves munkám inspirálta, valamint a szociális munkához, mint hivatáshoz fűződő személyes kötődésem.

Doktori kutatásomban a szociális munka professzióképét vizsgálom angolszász, német és hazai metszetben. Az elméleti kitekintésben azokat a tényezőket kutatom, amelyek a szociális munka kialakulásához és intézményesüléséhez vezettek és amelyek a professziók közé emelték. A professzionizáció elméletei mellett azonban olyan jelenségeket is megvizsgállok, amelyek gyengítik, erodálják a professziót, megteremtve a deprofesszionizáció jelenségét. A kutatásom célcsoportját olyan szociális szakemberek alkotják, akik a gyermekjóléti alapellátásban dolgoznak, a család- és gyermekjóléti központok egyik speciális szolgáltatását ellátó óvodai és iskolai szociális szakemberek (iskolai szociális munkások). Az iskolai szociális munka nem új területe a szociális munka professziójának, nagy múltra visszatekintő tevékenység, melynek számos nemzetközi és hazai formáját ismerjük, azonban jelenlegi működési struktúráját tekintve nem létezett korábban. 2018 óta a járási szinten működő család- és gyermekjóléti központok feladatellátásához tartozik. A tevékenységükből fakadóan kettős mandátummal bír ez a szakterület; habár a gyermekjóléti központok munkatársai, a tevékenység színtere a köznevelési intézmény, óvodától a középiskolák kollégiumáig, egyéni, csoportos és közösségi segítő tevékenységek formájában.

A szakmacsoport megalakulása óta három korszakra osztottam az eltelt időszakot, az integráció, az együttműködés és a professzionizáció szakaszaira, mely szakaszok során a szakemberek más-más típusú nehézségekkel néztek szembe. Mára a szakemberek megkerülhetetlen szereplői lettek a köznevelés struktúrájának, tevékeny szerepük van az észlelő- és jelzőrendszer működtetésében, az iskolai közösségekben megjelenő problémák kezelésében (pl. bullying, kirekesztés, bántalmazás). Ugyanakkor az tapasztalható, hogy hasonlóan más szakfeladat szakembereihez, az iskolai szociális munkásokra is jellemző az útkeresés, a szakmai identitás gyengülése.

A kutatás aktualitását az adja, hogy a köznevelésben részt vevő gyermekekkel kapcsolatos problémák súlyosbodnak (pl. magatartásproblémák, agresszív viselkedés, mentális zavarok). A problémakezelés nem képzelhető el az iskolai szociális munkások bevonása nélkül. Ezért ennek a szakterületnek szilárdnak, biztos alapokon nyugvónak, felkészült szakmai háttérrel rendelkezőnek, megbecsült és megfizetett szférának kellene lennie. Ugyanakkor a gyermekjóléti alapellátás jelenlegi helyzete nem ebbe az irányba mutat.

Kutatási kérdéseim között szerepel, hogy az iskolai szociális munka területe megfelel-e a professzió kritériumoknak (fontos társadalmi funkciót tölt be, van tudományos ismeretanyaga, amelyeket magas szintű képzések során lehet elsajátítani, a hivatás gyakorlását etikai szabályok keretezik, a hivatás felügyeletét testületek látják el)? Hogyan változott a professzió az elmúlt években? Milyen deprofesszionizációs tényezőket lehet megragadni az iskolai szociális munka területén? Létezik-e, hogy egy hivatás egyszerre professzionizálódik és deprofesszionizálódik? Valamint kitérek annak a kérdésnek a vizsgálatára is, hogy lehet-e egy szakmaterületet professzióknak nevezni akkor, ha megtalálhatók benne a deprofesszionizációt jelentő, a szakma erodálásához vezető tényezők?

A kutatásomban olyan szakemberekkel készíték félig strukturált interjúkat, akik a család- és gyermekjóléti központ alkalmazottai és iskolai szociális munkásként tevékenykednek. A mintába kerülés feltétele a felsőfokú szociális alapképzés, a gyakorlati tereptapasztalatok megléte. A szakemberek között megtalálhatók pályakezdők és több, mint 30 éve a gyermekjóléti alapellátásban dolgozók. A kutatási kérdések fő dimenzióit a szakmai életút (motiváció, képzés), a szakmakép, a konkrét szakmai tevékenység és munkakörülmények, valamint a presztízs kérdésköre alkotja.

A doktori disszertáció célja, hogy feltárja azokat a professziót gyengítő tényezőket, amelyek a gyakorlati szakemberek narratíváiban megragadhatóak. Azonosításuk és feltárásuk lehetőséget adhat arra, hogy olyan megoldásokat találjunk, amelyek képesek javítani a szakemberek helyzetén, valamint befolyásolhatják a döntéshozó aktorokat az ágazat helyzetének javítását célzó intézkedéseikben.

Kulcsszavak: professziókutatás, deprofesszionizáció, iskolai szociális munka

Benedek Noémi, doktorjelölt

Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola

Szociológia és Társadalompolitika Doktori Program

Témavezető: Dr. habil. Rácz Andrea

e-mail: b.nomci@gmail.com

PROTEKTÍV FAKTOROK A GYERMEKVÉDELMI HÁTTERŰ FIATALOK ÉLETTÖRTÉNETEIBEN

A hátrányos körülmények között eltöltött gyermekkor bizonyítottan megnöveli a fejlődési rendellenességek, pszichés zavarok, társadalmi beilleszkedési nehézségek valószínűségét. A szülők nélkül eltöltött gyermekkor, a gyermekvédelmi rendszerben való felnövekvés is hátrányos körülménynek, kihívásnak tekinthető egy gyermek pozitív fejlődése szempontjából. Azt a jelenséget, amikor „kedvezőtlen, veszélyeztető környezet ellenére pozitív adaptáció, kedvező fejlődési kimenetel mutatkozik”, rezilienciának nevezzük (Masten, Best, Garmezey 1990, Rutter 2007, idézi: Ribiczey 2008: 161).

Protektív faktoroknak azokat az egyéni, illetve környezeti tényezőket tekinthetjük, amelyek rizikós körülmények fennállásakor is elősegítik a kedvező kimenetel megjelenését. (Masten, 1994, idézi: Werner 2000). A protektív faktorok elkülöníthetők egyéni belüli, családi/kapcsolati és közösségi/társadalmi tényezőkre (Werner és Smith 1982, idézi: Luthar, Cicchetti, Becker 2000).

A kvalitatív kutatás célja, hogy feltárja a romániai, Hargita Megyei Szociális és Gyermekvédelmi Vezérigazgatóság keretén belül gyermekvédelmi ellátásban felnőtt fiatalok élettörténeti narratíváit és azokban azonosítani a rezilienciát támogató és elősegítő tényezőket. Nyolc fiatal felnőtt interjúalannyal a McAdams-féle életútinterjú (1995) általam módosított változatát vettem fel.

Főbb eredmények:

- A sikeres fiatalok interjúiból több olyan egyéni vonás, jellemző is kitűnik, amely hozzájárult sikeres alkalmazkodásukhoz a kihívást jelentő, változó életkörülmények közepette. Ilyen tulajdonságok az önkontroll, szabálykövetés, alkalmazkodási képesség, céltudatosság, énhatékonyság, önbizalom, sikermotiváció, felelősségérzet, pozitív énkép, belső kontrollhely. A felsőoktatásban továbbtanuló vagy felsőfokú végzettséggel rendelkező interjúalanyok élettörténeti narratívájából kitűnik az intelligencia, a jó kognitív készségek, a tanuláshoz való pozitív hozzáállás is. Egyéni védőfaktoraik sorában továbbá megjelenik a hit, vallásosság, egy bizakodó, reményteli kép a jövőről, a gyermekvédelem adta lehetőségek kiaknázásának szándéka és egyéni hobbyk, mint az olvasás.
- A fiatalok beszámolóit szerint a családi és kapcsolati tényezők szintjén az egyik legerősebb protektív faktort a testvéreikkel való együttes elhelyezés jelentette. A másik nagyon jelentős védőfaktor a gyermekvédelmi gondozottak életében, amelyről beszámoltak, az anyával vagy valamelyik szülővel megmaradt pozitív viszony, folyamatos kapcsolattartás a gyermekvédelmi gondozás ideje alatt. Elsősorban a női interjúalanyok emelték ki – három esetben is – a párkapcsolatot, mint jelentős védőfaktort, legfontosabb kapcsolati erőforrást. Kiemelik továbbá a keresztszülőket, a legközelebbi barátnőket, barátokat, illetve a nevelőszülő családját. Olyan személyeket

említenek, akik irányából feltétel nélküli elfogadást és a családi összetartozás érzését tapasztalták.

- A közösségi és gyermekvédelmi protektív faktorok szintjén megjelennek a családi típusú intézmények. Az itt élő fiatalok úgy említik ezt a környezetet, ahol – bár hátrányokban és negatívumokban is volt részük – mégis megtapasztaltak egy családias, bizonyos szempontból biztonságot nyújtó közösségi létet. Egyesek a nevelőkkel való szoros kapcsolatukat hangsúlyozták, mint pozitív tényezőt. Az interjúalanyok közül az a négy fiatal, aki huzamosabb ideig nevelőszülőnél nevelkedett, kiemelte a nevelőszülőt, mint fontos vagy akár legjelentősebb személyt az életében. Iskolai szinten több interjúalany is fontos protektív tényezőnek tartotta az osztályközösséget, osztálytársait.

Összegzésként elmondható, hogy a fiatalok élettörténeteiben a védőfaktorok több szinten is megnyilvánulnak. Egyeseket ők hoznak magukkal, másokat a család vagy gyermekvédelem biztosít a számukra. Az élettörténeti interjúkban más és más összevetői domborodnak ki a rezilienciának. Van, akinél az egyéni belüli tényezők hangsúlyosak, mint az alkalmazkodó képesség, önbizalom, sikermotiváció, más élettörténeti interjúkban a kapcsolati tényezők jelentik a fő szálát: a nevelőszülővel vagy párjukkal való kapcsolat, végül vannak olyan narratívák, ahol a gyermekvédelem által biztosított egyéb tényezők állnak a középpontban, mint például egy jól működő családias típusú gyermekotthon.

Kulcsszavak: gyermekvédelem, reziliencia, protektív faktorok, élettörténet

Vaszi Emőke, doktorjelölt
Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola
Szociológia és Társadalompolitika Doktori Program
Témavezető: Dr. habil. Rácz Andrea
e-mail: emokevaszi@gmail.com

A KIKÖZÖSÍTETT GYEREKEK INTEGRÁLÁSA ÉLMÉNYPEDAGÓGIAI JÁTÉKOKKAL

Az oktatási intézményekben a tanulók közötti deviáns viselkedés napjainkban egyre növekvő tendenciát mutat. Az iskolai viktimizáció és az agresszív magatartás csökkentése érdekében az elmúlt évtizedekben számos prevenciós és intervenciós programot dolgoztak ki. Ezek középpontjában olyan játékok és beszélgetőkörök állnak, amelyek segítségével a gyermekek megtapasztalhatják, hogy milyen negatív hatással van a bántalmazás az áldozat közösségi helyzetére, önképére, egészségi állapotára, valamint jelenlegi és jövőbeli társas kapcsolataira.

A tanulmány fókuszában azok a gyermekek állnak, akiket kortársaik verbálisan, fizikailag vagy szociálisan bántalmaztak. Az iskolai bántalmazás egyik jellemzője, hogy a bántalmazó gyermek szándékosan, ismétlődően árt a számára nem szimpatikus társának. A bántalmazott fél gyakran képtelen hatékonyan reagálni az őt érő agresszióra, mivel nem rendelkezik megfelelő önvédelmi stratégiákkal. Amennyiben a környezet –szemlélők – passzívan viselkedik, a bántalmazás folytatódhat és tartós problémává válhat.

A kutatás során az adott közösség peremén levő gyermekeire fókuszálva nyolc alkalomból álló élménypedagógiai programba vontam be őket, amely célzottan segítette a kapcsolatok kialakulását. Az élménypedagógia középpontjában a szociális kapcsolatok erősítése áll, elősegítve az új kapcsolatok létrejöttét és a meglévők szorosabbá válását. A játékok során a gyermekek megtapasztalhatták a flow élményt, az együttműködés pozitív hatásait, valamint új tapasztalatokat szerezhettek a komfortzónájukból való kilépés révén.

A kutatást általános iskola második osztályos tanulók körében végeztem. Az előzetes szociometriai felmérés alapján két gyermek (egy lány és egy fiú) a közösségi háló peremére került. Az élménypedagógiai játékok eredményeképpen mindketten sikeresen integrálódtak a közösségbe. Az eredmények alátámasztották azt a feltételezést, hogy a társas kapcsolatok tudatos irányítással elősegíthetők és a perifériára szorult gyermekek is beilleszkedhetnek a közösségbe.

Kulcsszavak: kortársbántalmazás, élménypedagógia, játék, társas kapcsolatrendszer

Mikula Zsolt, doktorandusz

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Szociológia Doktori Iskola

Társadalom- és Szociálpolitikai Program

Témavezető: Dr. Farkas Zsombor

e-mail: mikula@student.elte.hu

A VÁLTOZÓ TÁRSADALMI ÉRTÉKREND HATÁSA A SZOCIÁLIS MUNKA, VALAMINT A TARTALMI JELLEMZŐIVEL LEGINKÁBB AZONOS ALAPKÉPZÉSEK HALLGATÓI BÁZISÁRA

Az individualista és materialista értékek térnyerése a szolidaritásalapú közösségi normák háttérbe szorulásához vezet, miközben jelentős hatást gyakorol a pályaválasztó fiatalok motivációjára, ezáltal befolyásolva a segítő szakmák – kiemelten a szociális munka – hallgatói bázisának alakulását. A kutatás célja, hogy kvantitatív adatelemzés segítségével feltárja a társadalmi értékrend változásának hatását a szociális munka és a tartalmilag hozzá közel álló humán segítő alapképzések hallgatói bázisának alakulását.

A kutatás a magyarországi felsőoktatási statisztikákra és pályakövetési adatokra épül, elemezve a 2008-2023 közötti hallgatói létszámváltozásokat az Oktatási Hivatal, OECD, ISCED, FIR, DPR és AAE adatbázisai alapján.

Az eredmények azt mutatják, hogy a szociális munka alapszak népszerűsége 2008 és 2020 között folyamatosan csökkent, míg 2020 után mérsékelt növekedés figyelhető meg. Ez a növekedés azonban nem a szakma presztízsének vagy társadalmi elfogadottságának erősödéséből fakad, hanem elsősorban a felvételi követelmény enyhítésének (pl. nyelvvizsga-ammeszta, minimumpontok eltörlése) következménye.

A kutatási eredmények szerint a végzős hallgatók jelentős része nem a szociális szférában helyezkedik el, hanem más szolgáltatási ágazatokban talál munkát. Ez rávilágít arra, hogy a szociális munka diploma önmagában még nem jelent biztosítékot a szakmán belüli elhelyezkedésre, valamint arra, hogy a képzés, a hallgatók jövőképe és munkaerőpiaci igények között jelentős eltérés mutatkozik. Az összehasonlító elemzés továbbá feltárja, hogy miközben a szociális munka képzés népszerűsége stagnál, a pszichológia és az egészségügyi képzések hallgatói létszáma folyamatosan növekszik, ami a karrierpreferenciák változására, valamint a segítő szakmák közötti presztízs-, hierarchia- és népszerű karrierpreferenciák változására, valamint a segítő szakmák közötti presztízs-, hierarchia- és népszerűségbeli átrendeződésre utal.

Az eredmények arra utalnak, hogy a segítő szakmák hallgatói bázisának átalakulása – különösen a szociális munka, a pszichológia és az egészségügyi képzések esetében – szorosan összefügg a szociális munka presztízsének csökkenésével, valamint az individualista és materialista értékek térnyerésével. Míg a piacképesebb és magasabb társadalmi elismertséggel rendelkező szakmák – például a pszichológia és az egészségügy – iránti növekvő érdeklődés arra utal, hogy a fiatalok pályaválasztási döntéseiben egyre nagyobb szerepet kapnak az önmegvalósításhoz, karrierkilátásokhoz és gazdasági stabilitáshoz kötődő extrinzik motivációs tényezők. Ezzel párhuzamosan az alacsonyabb presztízsű és anyagilag kevésbé elismert, de erősen a társadalmi felelősségvállalásra épülő hivatások – mint például a szociális munkás, szociálpedagógus – fokozatosan háttérbe szorúlnak.

A kutatás következtetései alapján a szociális munka és a szociális szektor akadálymentes fenntarthatóságának biztosítása érdekében elengedhetetlen a képzés presztízsének növelése, valamint a hallgatói motiváció és elköteleződés olyan mértékű erősítése, amely elősegíti és ösztönzi a szakmában való pályán maradást.

Kulcsszavak: szociális munka, segítő szakmák, pályaorientáció, társadalmi értékek, individualizmus, materializmus, felsőoktatás, hallgatói létszámváltozás

Pótor József, doktorandusz

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Szociológia Doktori Iskola

Társadalom- és Szociálpolitikai Program

Témavezető: Dr. habil. Juhász Gábor

e-mail: potorjozsef@student.elte.hu

A CSALÁDPOLITIKA FOGALMA ÉS MEGKÖZELÍTÉSI LEHETŐSÉGEI

Kutatásomban a Visegrádi Négyek családpolitikáját, az általuk használt családpolitikai eszközöket és a mögöttük álló politikai motivációkat kutatom. Célom a szakirodalmi áttekintés után a kutatás során használható családpolitikai fogalom kiválasztása.

A családpolitika definíciós kísérleteit megközelítési módok alapján csoportosítom: jelleg szerinti, beavatkozási terület szerinti, cél és politikai ideológia szerinti és funkcionális megközelítéseket használok, valamint egy szűkítő értelmezést, amely a családpolitikát explicit családtámogatásként értelmezi.

Ezen csoportosítás mentén széleskörű fogalmi áttekintés kapható, amely a családpolitika különböző szempontú, tágabb és szűkebb értelmezési lehetőségeit mutatja be.

Kulcsszavak: családpolitika, családtámogatás, családfogalom, családpolitikai megközelítések

Illyés Tímea, doktorandusz

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Szociológia Doktori Iskola

Társadalom- és Szociálpolitikai Program

Témavezető: Dr. habil. Sziklai István

e-mail: timea.illyes@gmail.com

A JÓLÉTI SZEREPLŐK RENDSZERE

A szociálpolitika egyik központi kérdése, hogy az állampolgárok jólétének biztosításáért vállalt felelősség milyen mértékben terhelje az egyes jóléti szereplőket. Magyarországon a rendszerváltás előtt a szociális szükségletek kielégítése nagyfokú állami beavatkozással, az egyéb szereplők alacsony szintű felelősségvállalása mellett zajlott. A rendszerváltást követő, gyökeresen megváltozott politikai, gazdasági, társadalmi környezetben az állami szerepvállalás a korábbi formájában és mértékében tarthatatlannak bizonyult. Szükségessé vált a szociális problémákkal kapcsolatos felelősségek újragondolása, meghatározva azt, hogy azok megoldása érdekében mely jóléti szereplő milyen mértékben felelős.

Doktori kutatásom ezzel a felelősségi rendszerrel foglalkozik, azt vizsgálja, hogy ez a jóléti viszonyrendszer hogyan formálódik, a jólétért vállalt felelősség hogyan oszlik meg a helyi és a központi állam, a piac, a harmadik szektor, az egyházi szereplők, valamint az egyén, a család és egyéb informális szereplők között. A kutatás során feldolgozom a jóléti szereplőkkel, a kapcsolódó szektorokkal és kudarccokkal, a jóléti munkamegosztással, pluralizmussal és szubszidiaritással kapcsolatos szakirodalmat, amit a felelősséget meghatározó jogszabályok feldolgozásával és a felelősség megjelenését bemutató statisztikai adatok másodelemzésével egészíték ki.

A kutatásom során azt tapasztaltam, hogy ennek a viszonyrendszernek a vizsgálatát, a tudományos párbeszédet, a kapcsolódó szakirodalom és kutatások értelmezését nehezíti, hogy egyes szereplők és szektorok számos elnevezéssel, különböző aspektusból és jelentéstartalommal jelennek meg a szakirodalomban. Míg egyes jóléti szereplők értelmezése egységes, más szereplők esetében jelentős fogalmi nehézségek, diverzitás és inkohérenca figyelhető meg. A disszertációt megalapozó kutatás előkészítése érdekében emiatt az elméleti keret kialakítását a szereplők szakirodalomban fellelhető definícióinak és kategóriáinak áttekintésével kezdem és megvizsgálom, hogy a központi és helyi államnak, a piacnak, az egyháznak, a civil és nonprofit szervezeteknek, informális szereplőknek és kisközösségeknek, a családnak és az egyénnek, mint jóléti szereplőnek egyértelműek-e az értelmezései, kategóriái a szakirodalomban.

Ennek érdekében egy szisztematikus szakirodalomkutatást és -feldolgozást végzek el, melynek során egy olyan szempontrendszerrel állítok fel, mely biztosítja, hogy az érintetteket minden szerepükben és megközelítésben megvizsgáljak, majd ezeket a megközelítéseket összevetem, és így állapítom meg, hogy az adott szereplő értelmezése mennyire egységes.

Ennek során több tudományterület szakirodalmát is vizsgálom, különféle témákban:

- közgazdaságtan, makroökonómia,
- nonprofit elméletek,
- piaci, állami, kormányzati, nonprofit és családi kudarcokkal kapcsolatos elméletek,
- jóléti állammal kapcsolatos alpművek,
- jóléti munkamegosztást, pluralizmust és szubszidiaritást tárgyaló szakirodalom,
- jóléti szereplőket értelmező szakirodalom,
- kapcsolódó hazai és nemzetközi joganyag,
- nemzetközi és magyar statisztikai definíciók.

Az irodalomfeldolgozás jelenlegi szakaszában is kimondható, hogy az egyes szereplők értelmezése, a szóhasználat mögötti jelentéstartalom nem egységes. Ez az inkonzisztencia mind a szakterületek között, mind szakterületeken belül megjelenik, ezen felül egyes szerzők esetében sem konzekvens a megfelelő jelentéstartalommal megtámogatott szóhasználat. Ez a fogalmi és értelmezésbeli tisztázatlanság nem csak a szereplőkkel, a felelősségi rendszerben elfoglalt súlyukkal kapcsolatos következtetések levonását nehezíti meg, de a statisztikai adatok megfelelő értelmezését is gátolja.

Kulcsszavak: jóléti szereplők, felelősségi rendszerek, jóléti munkamegosztás, jóléti pluralizmus, szubszidiaritás

Ökrösi Dóra, doktorandusz

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Szociológia Doktori Iskola

Társadalom- és Szociálpolitikai Program

Témavezető: Dr. habil. Sziklai István

e-mail: odora8712@gmail.com

INTÉZMÉNYI FÉRŐHELY-KIVÁLTÁS MAGYARORSZÁGON. A KULCSLÉPÉSEK ÉS AZ EDDIGI EREDMÉNYEK

A magyar kormány az összes, 50 fő feletti bentlakásos intézmény kiváltását vállalta A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény (CRPD, 2006) alapján. Mind Európában, mind Magyarországon a szociális szolgáltatások területén ez az egyik legnagyobb átalakítási, modernizálási folyamat az elmúlt másfél évtizedben, mérföldkőnek számít a szociálpolitika területén. Az új forma a közösségbe ágyazottságot és a támogatást (nem pedig az ápolást-gondozást) helyezi előtérbe. A kiváltási program egyes szakaszai hazánkban eddig minden alkalommal európai uniós társfinanszírozással valósulhattak meg.

Tartomelemzéssel tekintetem át a kulcsfontosságú jogszabályokat, stratégiai dokumentumokat és egyéb szakirodalmat (desktop-research).

Elsőként a főbb stratégiai dokumentumokat ismertetem:

- 2007-ben Magyarország elfogadta A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény-t.
- Majd 2011-ben elfogadásra került a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásának stratégiája (Kiváltási Stratégia), így az a vállalás is, hogy 2036-ig az összes 50 fő feletti intézet kiváltásra kerül.
- 2013-ban került sor az 1993. évi III. ún. Szociális Törvény módosítására, amely lehetővé tette a legfeljebb 6 vagy 7-12 fő számára kialakított lakhatási formában a támogatott lakhatások kialakítását.

A kapcsolódó szakpolitikai programok:

- 2012-ben írták ki Magyarországon az első kiváltáshoz kapcsolódó pályázatot (TIOP 3.4.1), amely az 50 férőhelynél nagyobb létszámú, fogyatékos, pszicho-szociális fogyatékos és szenvedélybeteg személyek ápolást-gondozást nyújtó intézményeinek teljes kiváltását, integrált lakhatási formák kialakítását és ehhez illeszkedő szolgáltatási környezet kialakítását tűzte ki céljául. Létrehozható lakhatási formák: max. 6, 12, 30 fős lakhatási formák (lakás, lakóotthon és lakócentrum); célcsoport: fogyatékos- és pszichoszociális fogyatékos személyek; rendelkezésre álló keretösszeg: 7 milliárd Ft; 15 településen - 672 új férőhely.
- 2017-től újabb lehetőség nyílt támogatott lakhatást létrehozni az említett célcsoportok számára nem csak a kiváltási folyamatba illeszkedően (EFOP 2.2.2). Létrehozható lakhatási formák: max. 12 fős lakhatási formák; célcsoport: fogyatékos- és

pszichoszociális fogyatékos, valamint szenvedélybeteg személyek, rendelkezésre álló keretösszeg: 35 milliárd Ft; konvergencia régiók + Közép-magyarországi régió - 26 településen – 2500 új férőhely.

- 2022-ben egy következő szakaszba lépett a hazai kiváltási folyamat (EFOP 2.2.25). Létrehozható lakhatási formák: 6 vagy 7-12 fős lakhatási formák; célcsoport: fogyatékos- és pszichoszociális fogyatékos személyek; rendelkezésre álló keretösszeg: nincs adat; 21 település; tervezetten 654 férőhely kialakítása. Ebben a kiváltási szakaszban komoly szerepet kap(ott) az alapszolgáltatások fejlesztése.
- Mindeközben az ún. „zöldmezős támogatott lakhatások” kialakítása is folyik országszerte, ezek teljes mértékben civil, illetve egyházi fenntartásban létrejövő szolgáltatási formák.

Eredmények:

Magyarországon 2023-ban több mint 21 ezer fogyatékos, pszichoszociális-fogyatékos (a Szociális törvény meghatározásában pszichiátriai beteg személy)¹ és szenvedélybeteg személy élt tartós bentlakásos szociális (nagy)intézményben, míg csupán kicsivel több, mint 4000 fő ugyanezen célcsoportokból támogatott lakhatásban (KSH 2024).

Forrás: KSH, 2024

A lebonyolítást a korábbi szakaszokban élénk viták kísérték, melynek során mind a szakmai, mind az akadémiai közeg kritikákat, javaslatokat fogalmazott meg a megvalósítók felé (alapszolgáltatások fejlesztésének hiánya, szemléletmód stb.). Jelenleg a korábban tapasztalható élénk eszmecsere mérséklődött, a társadalmi egyenlőtlénetet célzottan csökkenteni kívánó program nem kellőképpen áll fókuszban. A nagylétszámú intézmények fenntartása a marginalizáció legitim keretek közötti működtetésével egyenlő.

Magyarországon domináns az ápoló-gondozó szociális otthonok szerepe a közösségi ellátásokkal szemben, ezáltal emberek ezrei élnek elnyomva térben és szociálisan izolálva. A meglévő új típusú férőhelyek nagyrésztében azonban az érintettek életminősége növekedett (kapcsolathálózat, jogok, szabad mozgás stb.), ez utóbbi kérdéskör további vizsgálatok tárgyát kell képezze.

¹ A szakirodalom a 2006. évi ENSZ Egyezményt alapul véve a fogyatékoság definícióját tágabban használja (mentális zavarral, pszichiátriai betegséggel élő személyek). A hazai jogszabályok egy része továbbra is külön kezeli a pszichiátriai beteg embereknek nyújtott szociális szolgáltatásokat.

Forrás

KSH (2022): Szociális Statisztikai Évkönyv, 2021.

A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezményt (CRPD), 2006. dec. 13.

2011: Kiváltási Stratégia (1257/2011. (VII.21.) Korm. határozat)

2017: Kiváltási Stratégia II. (1023/2017. (I. 24.) Korm. határozat)

2019: Kiváltási Stratégia III. (1295/2019. (V. 27.) Korm. határozat)

1993. évi III. ún. Szociális Törvény

Ökrösi Dóra – Sziklai István: A totális intézmény és a közösségi ellátás fogalmi dimenziói.

Rövid reflexió a magyarországi „intézménytelenítésre” (kézirat, megjelenés alatt)

Kulcsszavak: férőhely-kiváltás, ápolást-gondozást nyújtó szociális otthon, támogatott lakhatás

Mikula Zsolt, doktorandusz

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Szociológia Doktori Iskola

Társadalom- és Szociálpolitikai Program

Témavezető: Dr. Farkas Zsombor

e-mail: mikula@student.elte.hu

TÁRSADALMI ÉRTÉKRENDEK ÉS A SZOCIÁLIS MUNKA HELYZETE A FÉLPERIFÉRIÁS MAGYAR VALÓSÁGBAN

A szociális munka globális összefüggésekben történő vizsgálata elengedhetetlen a szakma fejlődési lehetőségeinek és strukturális kihívásainak mélyebb megértéséhez, különösen a félperifériás gazdasági modellek kontextusában. Jelen poszterelőadás Immanuel Wallerstein világ-rendszer elméletére építve elemzi a magyar szociális munka helyzetét, figyelmet fordítva a posztszocialista átalakulás, a neoliberalizmus és a munkaalapú társadalom hatásaira.

A kutatás longitudinális adatelemzés keretében vizsgálja a szociális munka alapképzésének változásait 1989 és 2020 között, elemezve a hallgatói létszám, a szakmai presztízs és a munkaerőpiaci kereslet alakulását.

Az eredmények szerint a szociális munka alapszakra jelentkezők és a képzést végzők száma, valamint a szakma társadalmi presztízse egyaránt rendkívül alacsony. Ezzel párhuzamosan a szociális szektorban egyre súlyosbodó munkaerőhiány figyelhető meg, amely hosszú távon veszélyezteti az ellátórendszer fenntarthatóságát. A jóléti rendszer gazdaságpolitikai indíttatású átalakítása hozzájárult a társadalmi egyenlőtlenségek növekedéséhez, miközben a neoliberalizmus erősödő dominanciája jelentős mértékben aláássa a szociális munka stabilizálódását és professzionalizációját.

A kutatás rámutat arra, hogy Magyarország félperifériás helyzete meghatározó tényező a szociálpolitikai döntéshozatal alakulásában. A transznacionális tőke és a globális gazdasági folyamatok hatására az állam jóléti szerepvállalása fokozatosan visszaszorul és átalakul, ami hozzájárul a szociális szektor deprofesszionalizációjához.

A tanulmány hangsúlyozza, hogy a szociális munka hosszú távú fenntarthatóságának biztosításához elengedhetetlen a szakmai presztízs növelése, a társadalmi szolidaritás erősítése, valamint olyan komplex strukturális reformok megvalósítása, amelyek kiterjednek az intézményi szabályozásra, a finanszírozási keretekre, a munkaerőpiaci feltételekre és a képzési struktúrákra is.

Kulcsszavak: szociális munka, világ-rendszer elmélet, jóléti állam, gazdaságpolitika, munkaalapú társadalom, társadalmi egyenlőtlenségek